

N:o 92.

Uppläst och godkänd hos Första Kammaren den 30 april 1907.  
— — — — Andra Kammaren den 30 — —

*Riksdagens skrifvelse till Konungen, i fråga om åtgärder, afseende att vid platser på landet med sammanträngd befolkning ordna förhållandena med afseende å redan befintlig eller för samhällets utvidgning erforderlig tomtmark.*

(Lagutskottets utlåtande n:o 41.)

Till Konungen.

Vid innevarande års riksdag hafva enskilda motionärer hemställt, att Riksdagen måtte hos Eders Kungl. Maj:t begära utredning och förslag till åtgärder i ändamål att vid platser på landet med sammanträngd befolkning tillförsäkra samhället eller dess innevånare rätt att förvärfva erforderlig tomt- eller byggnadsmark.

Senare tidens ekonomiska utveckling har på många områden medfört ingripande förändringar i förut bestående förhållanden och skapat nya intressesfärer på olika vägar. Med kommunikationsmedlens hastiga utveckling och industriens storartade tillväxt uppstå ständigt nya knutpunkter för rörelsen. Man har sålunda i våra dagar rikligt tillfälle att bevittna, hurusom samhällen uppväxa på olika platser å landsbygden, där tillfälle till näringsfång på grund af nya konjunkturer erbjuder sig, och man har särskildt i sådant

afseende anledning att fästa sig vid fisklägen, hamnplatser, stations-samhällen och industricentra. På sådana platser samlas en mängd personer, hvilkas näringsfång, tjänst eller sysselsättning föranleder eller kanske tvingar dem att där bosätta sig. Det ligger i sakens natur, att en sådan stundom nödtvungen bosättning under påverkan af tillfälliga lokala förhållanden mången gång förenas med svårigheter särskildt i afseende på förvärfvande af bostaden, hvilken ju är en nyttighet, som till hvarje pris måste anskaffas. Villkoren för erhållande af bostad blifva ofta alltså synnerligen hårda och bostadsförhållandena i öfrigt ur social och hygienisk synpunkt mycket otillfredsställande. I många fall försiggår bosättningen på det sätt, att på en med nyttjanderätt upplåten tomt den bostads-sökande åt sig uppför ett hus, hvilket han, så länge nyttjanderätten äger bestånd, högst 50 år, äger å tomten hafva kvarstående. Äfven om han för denna tid genom inteckning eller hädanefter genom skriftlig upplåtelse i allmänhet kan trygga sin besittningsrätt till tomten, återstår dock för honom i allt fall äfventyret ej mindre att andra byggnader kunna uppföras och anordningar vidtagas, som förringa besittningsrättens värde, än äfven att han vid nyttjanderättstidens utgång nödgas bortflytta sitt hus eller, till förekommande häraf, på hårda villkor få upplåtelsen förnyad. Den osäkerhet och svårighet beträffande ett af lifvets viktigaste behof, som sålunda skapas, kan icke undgå att medföra stora ekonomiska och sociala olägenheter. Att så till en högst afsevärd grad numera mången-städes blifvit fallet, torde vara allmänt bekant.

Vid sådant förhållande synes ock tiden vara inne, att statsmakterna genom sitt ingripande söka råda bot härför, och detta ej blott med hänsyn till redan befintliga missförhållanden utan ock med afseende å framtiden. Gällande eller föreslagen lagstiftning torde icke i större mån vara ägnad att afhjälpa det onda. Expropriationsförfattningen medgifver sålunda expropriation blott till torg eller gata i stad, och den skyldighet för tomtägare att afstå erforderlig mark, som i förslaget till lag om stadsplan föreskrifves, föreligger såsom regel blott för de i fastställd stadsplan — hvilken jämväl efter förordnande af Eders Kungl. Maj:t kan upprättas inom område å landet, där större byggnadsverksamhet är att förvänta — upptagna gator, torg och andra allmänna platser. Den i 10 § af nyssberörda lagförslag föreslagna rätt för samhället att förvärfva i fastställd stadsplan upptaget tomtområde, som finnes vara för stadens

utveckling oundgängligen erforderligt, kan icke heller anses ägnad att på platser, som nu äro i fråga, på ett tillfredsställande sätt afhjälpa bostadsbehovet. I alla händelser kan den icke med afseende på tomtmark, som redan är bebyggd, tjäna att afhjälpa ofvan anmärkta olägenheter. Den af Riksdagen nyligen antagna lagen om tomträtt är väl i mångt fall ägnad att i här förevarande afseende skapa större trygghet, men då tomträttsinstitutet, med undantag blott vid fideikommiss och stiftelser, icke å enskild mark är tilllämpligt, saknar man i här förevarande fall däruti erforderligt botemedel.

Med hänsyn till det nu anförda synes man vara nödsakad att tillgripa nya åtgärder, där upplåtelse af erforderlig mark för en sammanträngd befolknings bosättning icke kan på skäligen villkor åstadkommas. I sådant afseende torde för anskaffande af erforderlig tomtmark m. m. vara att förordna en utvidgning af expropriationsinstitutet, blott förfarandet därvid noga begränsas och bestämmes.

Det torde sålunda till en början böra fastslås, vid hvilka platser expropriation under angifna förhållanden bör medgifvas, och vidare bestämmas, att expropriationsrätten lägges i det allmännas hand, och att således denna rätt kan påkallas af det särskilda samhället, kommunen eller staten, ty endast därigenom är man tillförsäkrad, att förhållandena på ett ur alla synpunkter betryggande sätt ordnas. Den exproprierande institutionen hade sedan att af den exproprierade marken på lämpligt sätt upplåta tomter till de enskilda. Att kommunen härvidlag bör träda emellan ligger oftast i dess eget intresse; och det bör därför kunna antagas, att densamma skall vara villig att underkasta sig de uppoffringar i ekonomiskt afseende, som för åtgärder af berörda slag kunna erfordras. Medel för expropriationens genomförande torde utan större svårighet kunna anskaffas, helst realsäkerhet för ett upptaget lån erbjuder sig i den exproprierade marken. I alla de fall, där ifrågavarande samhälle är ett municipalsamhälle, ligger det närmast till hands, att detsamma själfvt vidtager berörda åtgärder; i andra fall läres det böra ankomma på vederbörande kommun. I vissa fall, där det allmännas intresse af frågans tillfredsställande lösning är särskildt påtagligt, torde staten böra träda till för att underhjälpa saken.

Nu föreslagna utväg med anlitan af expropriation torde särskildt väl lämpa sig i de fall, där man med hänsyn till kommande behof aktar nödigt ordna förhållandena. Att densamma emellertid

jämväl med afseende å bestående förhållanden kan med fördel i månget fall användas torde vara visst. Står dessutom expropriationstvänet i utsikt, torde man vara berättigad förutsätta, att frivilliga öfverenskommelser mellan tomtägare och den expropriationsberättigade eller den enskilde i de flesta fall låta sig åstadkomma.

Själfklart torde vara, att den nu ifrågasatta expropriationsrätten bör begränsas att användas allenast i sådana fall, då det gäller att förvärfva nödig mark för ett samhälles bebyggande eller att afhjälpa missförhållanden, som uppkomma därigenom att tomtmarken befinner sig i annans hand än dens, som äger byggnaderna därå, och således ej till inlösen af redan bebyggda tomter, till hvilka husägaren jämväl är ägare.

Den närmare utredningen af ämnet och utarbetande af förslag till de åtgärder, som kunna erfordras för en snar och effektiv lösning af detsamma, torde ensamt af Eders Kungl. Maj:t kunna verkställas.

Under åberopande af hvad sålunda anförts får Riksdagen anhålla, det täcktes Eders Kungl. Maj:t efter verkställd utredning låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till åtgärder, särskildt med anlitande af expropriation, i ändamål att vid fisklägen, stationssamhällen och andra områden på landet, där en sammanträngd befolkning bor eller kan uppstå, i enligt med hvad ofvan angifvits, på ett mera tillfredsställande sätt än hittills ordna förhållandena med afseende å redan befintlig eller för samhällets utvidgning erforderlig tomtmark.

Stockholm den 30 april 1907.

Med undersätlig vördnad.

---